

Jan Szczepański

Sprawozdanie z obraz Sekcji Fizjologii, Psychologii i Socjologii Pracy na konferencji PAN-NOT w sprawie stanu i podniesienia wydajności pracy

---

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 14/2, 134-136

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ośrodków uniwersyteckich w konkretnej potrzebie kształcenia młodych socjologów dla celów instytucji planowania przestrzennego, zarazem zaś oficjalne zapewnienie ze strony Komitetu do Spraw Urbanistyki i Architektury, że absolwenci socjologii znajdują pracę w centralnych i terenowych instytucjach urbanistycznych.

Antonina Kłoskowska

SPRAWOZDANIE Z OBRAD SEKCJI FIZJOLOGII, PSYCHOLOGII I SOCJOLOGII PRACY NA KONFERENCJI PAN — NOT W SPRAWIE STANU I PODNIESIENIA WYDAJNOŚCI PRACY

W dniach 27—29 stycznia 1960 roku obradowała w Warszawie konferencja zwołana przez Polską Akademię Nauk i Naczelną Organizację Techniczną dla zanalizowania stanu wydajności pracy w gospodarce narodowej i dla rozważenia metod jej podniesienia. W ramach konferencji obradowały dwie sekcje teoretyczne, mianowicie Sekcja Ekonomii i Sekcja Fizjologii, Psychologii i Socjologii Pracy, a ponadto dziesięć sekcji analizujących zagadnienia wydajności pracy w poszczególnych dziedzinach gospodarki narodowej.

Sekcja druga składała się do konferencji przygotowywała się w trzech podsekcjach: fizjologii, której przewodniczył prof. dr W. Missiuro, psychologii pod kierownictwem dra M. Choynowskiego oraz socjologii z prof. drem J. Szczepańskim, który także przewodniczył w czasie konferencji całej sekcji. W obradach sekcji uczestniczyło ok. 120 osób. W dyskusji zabierały głos 44 osoby. Podstawą dyskusji były trzy referaty przygotowane przez podsekcje i opublikowane w specjalnym numerze „Przeglądu Technicznego” (listopad 1959). Prace Sekcji skupiały się wokół kilku grup zagadnień.

Pierwsza grupa spraw poruszanych dotyczyła odtworzenia obecnego stanu respektowania czynnika ludzkiego, tzn. procesów fizjologicznych, psychologicznych i socjologicznych w gospodarce narodowej. Z przedstawionych w toku dyskusji fragmentarycznych wyników badań, prowadzonych w tej dziedzinie w dość skromnym zakresie, ukazuje się obraz wskazujący, że zagadnienia te nie są uwzględniane w stopniu dostatecznym i że powodują niepotrzebne straty.

1. Zdarzają się wypadki, że w organizowaniu systemu technicznego fabryk, w konstruowaniu maszyn i rozwiązywaniu innych problemów technicznych nie konsultuje się w dostatecznym stopniu fizjologów i psychologów, co powoduje dodatkowe trudności w przystosowaniu się robotników do maszyn i utrudnia pracę. Trzeba więc w szerszym stopniu rozwijać naukę o wzajemnym przystosowaniu pracownika i maszyn, aby zapewnić łatwiejszą i sprawniejszą obsługę i trzeba także w organizowaniu procesów technologicznych uwzględniać reakcje fizjologiczne i psychologiczne pracowników uwikłanych w te procesy.

2. Organizowanie systemu ekonomicznego gospodarki narodowej bez uwzględniania podstawowych dążeń człowieka i spontanicznie działających sił społecznych prowadzi do stwarzania systemu planowania, zarządzania i kierowania funkcjonującego niesprawnie, rozsadzanego i dezorganizowanego przez te siły. Stwierdzono, że wiele zjawisk dezorganizacji przemysłu, takich jak wysoka stopa płynności, absencji, wypadków przy pracy, konfliktów, celowego obniżania produkcji i marnotrawstwa, wynika z lekceważenia czy nieznamomości praw fizjologii (brak przystosowania maszyn i pomieszczeń do wymagań organizmu), psychologii (nieliczenie się z motywami i dążnościami, zdolnościami i zainteresowaniami, zła selekcja itp.), socjologii (działanie spontanicznych mechanizmów współzycia społecznego).

3. Stan i poziom wiedzy o człowieku wśród kierowniczych kadr gospodarki, pracowników oddziałów kadr, inżynierów i techników jest niewystarczający i nie rokuje dobrego wykorzystania wszystkich rezerw pozaekonomicznych, podniesienia wydajności pracy i produktywności przemysłu.

4. Biorąc to pod uwagę, sekcja stwierdziła, że jeżeli hasło sformułowane na IV plenum, orzekające, że o postępie technicznym decyduje człowiek, ma zostać zrealizowane, trzeba w daleko większym stopniu i zakresie wykorzystywać wiedzę wszystkich trzech podstawowych nauk o człowieku.

Druga grupa zagadnień dyskutowanych w czasie obrad sekcji dotyczyła konkretnych analiz przyczyn niskiej wydajności pracy. Pokazywano, w jaki sposób struktura organizacyjna przedsiębiorstwa może paraliżować współdziałanie i pracę załogi, jak działanie bodźców ekonomicznych wprowadzonych bez liczenia się z postawami i dążeniami załogi może wywoływać skutki odwrotne do zamierzonych. Analizowano psychospołeczne warunki wprowadzania innowacji technicznych bez wywoływania oporów załogi, obniżania wydajności. Analizowano także czynniki powodujące celowe obniżanie produkcji przez pracowników; skuteczność różnych metod szkolenia; wpływ płynności załóg na produktywność; zastanawiano się nad czynnikami wywołującymi płynność załóg. W wyniku można stwierdzić, że w dotychczasowych badaniach zebrano już pewne wiadomości i opracowano pewien zasób faktów pozwalających na sformułowanie konkretnych zaleceń i byłoby celowe powołać specjalne zespoły badawcze dla opracowania tych zagadnień.

Trzecia grupa rozważań sekcji dotyczyła stanu nauk o człowieku w Polsce, a przede wszystkim fizjologii, socjologii i psychologii pracy, możliwości prowadzenia badań usługowych oraz rozważań nad problemami, które powinny stać się przedmiotem badań. Stwierdzono, że stan rozwoju tych nauk jest niezadawalający, że kadry specjalistów są niewielkie, środki, którymi dysponują zwłaszcza psychologia i fizjologia, są niewystarczające. Istnieje także silne rozproszenie wysiłków, brak koordynacji badań i współdziałania między różnymi ośrodkami.

Podkreślono, że trzeba oddzielić badania usługowe od badań podstawowych w tych dziedzinach, że dla badań usługowych trzeba stworzyć specjalne placówki posiadające wyposażenie dla przeprowadzania szybkich sondaży diagnostycznych.

Podkreślono także, że nie można przenosić bezkrytycznie i stosować do analizy zjawisk i procesów, zachodzących w naszym przemyśle, problematyki i uogólnień wypracowanych w społeczeństwach znajdujących się na innym etapie rozwoju technicznego i w innych warunkach ustroju społeczno-politycznego. Trzeba podjąć prace dla zweryfikowania hipotez wypracowanych w naukach o człowieku w innych krajach i podjąć wysiłki dla sformułowania uogólnień odpowiadających naszym warunkom.

Zwrócono także uwagę, że szczególną troskę trzeba poświęcić socjologii i psychologii planowania, zarządzania, pracy pracowników umysłowych, gdyż niedomagania tych dziedzin przyczyniają wiele trudności naszej gospodarce narodowej.

Czwarta grupa spraw poruszanych w obradach sekcji dotyczyła stosunku władz, resortów przemysłu i różnych instytucji do nauk o człowieku. Analizowano źródła uprzedzeń, niechęci i lęków, które utrudniają lepsze nawiązanie współpracy. Oczywiście pracownicy tych nauk nie decydują i nie mogą nic zdziałać, jeżeli inżynierowie i kierownicze kadry gospodarki nie zechcą skorzystać z tej współpracy, ani nie zechcą pomóc w stworzeniu warunków dla rozwoju tych nauk. Nauki o człowieku nie dają ani prostych gotowych recept pozwalających się zastosować w każdej sytuacji, ani nie dają formuł magicznych czyniących cuda. Stwierdzają one pewne prawidłowości zachodzących procesów, mogą pomóc w podejmowaniu decyzji, pokazują funkcjonowanie mechanizmów życia zbiorowego i życia jednostek, które trzeba respektować, aby nie obniżyć wydajności lub, które można wykorzystać dla podniesienia wydajności. Kierowanie przemysłu wymaga wiedzy technicznej, ekonomicznej i wiedzy o człowieku. Te trzy dziedziny muszą być sprzężone w umyśle kierownika. Jeżeli brak jakiegoś elementu z tych trzech dziedzin, decyzje mogą być narażone na wywoływanie skutków odmiennych od zamierzonych.

Dalsze zagadnienia, które były przedmiotem obrad, dotyczyły ogólnych warunków społecznych ważnych dla podniesienia wydajności pracy, dla postępu technicznego i podnoszenia produktywności przemysłu. Do spraw tych należą: ogólny poziom wykształcenia pracowników, ogólny

poziom kultury technicznej, wpływ wychowania szkolnego na pracę zawodową w przemyśle, wpływ ogólnej atmosfery moralnej społeczeństwa. Analizowano także takie zjawiska ogólnej dezorganizacji społecznej, jak alkoholizm itp., odbijające się ujemnie na wydajności pracy i na produktywności przemysłu. Rozważano również ogólne zagadnienia organizacyjne pracy poszczególnych placówek naukowych i środki konieczne dla skoordynowania badań.

Sekcja sformułowała szereg wniosków ogólnych, zmierzających do podkreślenia ważności czynnika ludzkiego w procesie produkcji i wskazujących ogólne możliwości wykorzystania tkwiących tam rezerw, oraz szereg wniosków organizacyjnych.

Jan Szczepański

PRAKTYKI WAKACYJNE STUDENTÓW SOCJOLOGII NA ŚLĄSKU OPOLSKIM

Na wiosnę 1959 r. w łódzkim ośrodku socjologicznym współpracującym z Instytutem Śląskim w Opolu powstała myśl zorganizowania na Opolszczyźnie letnich praktyk szkoleniowych dla studentów socjologii. Projektem tym zainteresowała się katedra socjologii UW oraz Rada Naukowa TRZZ; ta ostatnia wzięła na siebie ciężar sfinansowania przedsięwzięcia. Według zamierzeń organizatorów praktyki miały służyć jako sprawdzian umiejętności studentów w zakresie zastosowania technik badawczych a także dostarczyć okazji dla bezpośredniego zapoznania się młodzieży ze społeczną specyfiką Śląska. Wyjazd w teren poprzedzony był cyklem zajęć seminaryjnych, w których studenci zapoznali się z postawionym zadaniem oraz wysłuchali szeregu informacji historycznych, demograficznych i socjologicznych o Opolszczyźnie. Większość uczestników praktyk stanowili studenci, którzy ukończyli II rok studiów; ogółem wyjechało na Śląsk 26 osób w tym 11 z Uniwersytetu Łódzkiego i 15 z Uniwersytetu Warszawskiego.

Studenci odbywali praktykę w miejscowościach wiejskich, w 4 grupach, przydzieleni do pracowników naukowych prowadzących własne badania terenowe na Śląsku. Kierownikami grup byli: mgr Anna Olszewska-Ladykova i mgr Edward Ciupak z UW, mgr Bolesław Garyga z Uniwersytetu Wrocławskiego oraz mgr Stanisław Bronicz z Instytutu Śląskiego w Opolu. Opiekę naukową nad całością sprawował prof. dr Stefan Nowakowski, opiekę organizacyjną — Sekcja Socjologiczna Instytutu Śląskiego w Opolu. Praktyki trwały 14 dni — rozpoczęto je inauguracją w Instytucie Śląskim 24 6 1959 a zakończono tamże 7 7 1959 zebraniem sprawozdawczym poprzedzonym referatem prof. S. Golachowskiego z Wrocławia. Omówienie przebiegu i rezultatów praktyk, zarówno z punktu widzenia ich wartości dydaktycznej jak i naukowej, było tematem specjalnej Konferencji Naukowej zwołanej przez Sekcję Socjologiczną Instytutu Śląskiego wspólnie z Zakładem Socjologii i Historii Kultury PAN, która pod przewodnictwem prof. dra J. Chałasińskiego odbyła się 22 10 1959 r. w Warszawie.

Prace studentów wykonane w czasie pobytu na Opolszczyźnie są wykorzystywane dla celów dydaktycznych przez katedry socjologii w Łodzi i w Warszawie oraz jako pomocnicze materiały naukowe dla śląskich studiów socjograficznych. Tematyka badań, w jakich wzięli udział studenci, była szeroka: a) grupa w miejscowości Kadłub Wolny współpracowała w zbieraniu materiałów socjograficznych dla monografii Kadłuba Wolnego ze specjalnym uwzględnieniem zagadnienia tradycyjnych wspólnot i pomocy gospodarczej na wsi; b) grupa w miejscowości Kosowice współpracowała w badaniach nad kształtowaniem się świadomości narodowej w środowisku ludności rodzimej; c) grupa w miejscowości Siałkowie pomagała w badaniach nad społeczną rolą wiejskiej parafii oraz zbierała materiały charakteryzujące życie kulturalne wsi śląskiej; d) grupa w miejscowości Dobrzeń Wielki zbierała materiały do następujących zagadnień: 1) migracji (w szczególności tzw. akcji łączenia rodzin), 2) kontaktów i wpływów miasta na życie wsi, 3) roli radia i telewizji na wsi.